

mai mult un teren de confruntări politice și larg culturale decât de strategii economice și sociale constructive.

...și agricultură

Aceste opțiuni politice, legitimate de regulă de un imaginar cultural colectiv, se traduc printr-o „supraevaluare a mizei privatizării pământului” (pag. 54) și „un surprinzător dezinteres al aparatului legislativ pentru recompunerea sistemului productiv în afara cadrului cooperativ” (pag. 53). Redusă la o „reimproprietărire”, axată obsesiv pe **proprietate în detrimentul productivității**, legea din 1991 precum și reglementările ulterioare nu ajung să formuleze o adevărată politică agricolă națională: „nici un text legislativ nu a venit să propună un proiect-cadru pentru agricultura națională, capabil să definească obiectivele sociale și economice atribuite acestui sector de activitate la nivelul întregii țări și să orienteze astfel transformarea aparatului productiv” (pag. 54). Mai mult decât atât, cadrul legislativ este el însuși contradictoriu în măsura în care „a decolectivat funciularul fără a fi operat o dezetizare în amonte și în aval a sistemului agricol” (pag. 64).

În aceste condiții, una dintre primele consecințe ale legislației a constat în transferul de responsabilitate și inițiativă la nivelul local al comunelor. „Comuna s-a văzut astfel plasată, cel puțin provizoriu în primii ani ai tranziției, la nivelul cheie al recompunerii aparatului de producție, deoarece la acest nivel se situează punerea în practică, administrativă și funcțională, a schimbării. (...) Crearea, în cadrul comunei, a comisiilor de impropietărire și a camerelor agricole, a oferit acesteia instrumentele practice ale decolectivizării” (pag. 68).

Consecințele acestui „transfer” sunt numeroase și importante. În primul rând, această decizie centrală are drept efect o descentralizare de fapt, fiecare comună fiind pusă în situația de a-și găsi mijloacele proprii, locale, de ieșire din colectivism și elaborare a unor mecanisme productive: „în eprubeta comunală are loc ‘coagularea’ noilor forme productive”, constată autoarea încă din primele pagini ale lucrării sale. Rezultatul este, pe de o parte, o atomizare a terenurilor în aproximativ 20 de milioane de parcele în 1997 și o slabă concentrare a formelor asociative mai vaste (aproximativ 22% din suprafețele arabile decooperativizate). Pe de altă parte, rezultă o paradoxală autonomie locală, împărțită între gospodăriile țărănești, cu logicile lor de subzistență, și vechile elite rurale și rețelele lor revitalizezate după 1990. În final, toate acestea conduc la o mare diversitate locală și zonală, care acoperă întreaga hartă a lumii noastre rurale actuale. Béatrice von Hirschhausen este perfect conștientă de acest lucru, ceea ce o și

face să afirme că „analiza la nivelul local al comunelor s-a dovedit a fi cea mai eficace” și să porceadă, între 1991 și 1995, la studiul aprofundat a patru comune din zone diferite ale țării. Concluzia generică este că toate aceste patru comunități constituie tot atâtea traiectorii particulare de ieșire din colectivism.

Contexte geografice

După ce a coborât la nivelul alegerilor individuale și comunitare, demersul lui Béatrice von Hirschhausen se ridică treptat la nivelele zonale, regionale și în final național pentru a urmări regularitățile și convergențele care se restabilesc la aceste nivele, căci „alegerile actorilor individuali sunt supuse combinării unor elemente locale la care aceștia trebuie să facă față. (...) În pofida actorilor, geografia colinelor și a câmpiilor, a densităților și sistemelor de populare își spun cuvântul în recompunerile aparatului de producție” (pag. 141-142). Se conturează astfel anumite convergențe și specificități zonale, ce țin în egală măsură de dinamici actuale și de o anumită „memorie a pământului”, care o face pe autoare să vorbească de spațiul geografic ca palimpsest. O serie de hărți istorice ne permit să urmărim astfel, dincolo de liniile de fractură ale istoriei, continuitățile dintre pământurile țăranilor liberi dinainte de război, gradul de cooperativizare din perioada comunistă și intensitatea trecerii la exploatarea individuale în perioada post-comunistă. Autoarea ne convinge astfel încă o dată, dacă ar mai fi fost nevoie, de importanța și utilitatea perspectivei geografice care, utilizând spațiul ca principal operator, este aptă să citească în „ampretele pământului” o întreagă istorie socială.

Note bibliografice

CONTE, E. et GIORDANO, Ch. *Sentiers de la ruralité perdue. Réflexions sur le post-socialisme*, in *Etudes rurales*, no. 138-140, 1995, Paysans au-delf du mur, p. 11-33

GAROFLID, C. *Regimul agrar în România*, in *Enciclopedia României*, vol. I; 1938, p. 577-585

Vintilă Mihăilescu

Un “Martor” în cultura română

Martor este revista de antropologie a Muzeului Țăranului Român. O revistă impecabilă, apărută în condiții grafice și tipografice ireproșabile, editată în engleză și franceză de către ceea ce este, probabil, cel mai puternic și mai prolific colectiv de antropologie culturală din țară. Un eveniment editorial în domeniul antropologiei românești deci.

Martor este însă și altceva, iar semnificația acestui altceva depășește câmpul strict al specialiștilor: revista este și mărturia unei schimbări de perspectivă în și asupra culturii noastre. Faptul este sugerat prin însăși alegerea titlului revistei, care se

vrea mărturie intelectuală, în acel sens paradoxal și greu de atins al unei participări detașate, al unei observări care nu se instituie ca o probă „obiectivă”, ci ca o comunicare inter-subiectivă. „Asumarea acestei duble condiții, de observator și parte componentă a unei realități românești actuale (și a mentalității sale)”, iată cum sună angajamentul realizatorilor revistei. Angajament aparent banal, dar greu de stăpânit în fapt, căci miza sa profundă este găsirea „bunei distanțe”. Ori aceasta este o problemă în același timp constitutivă antropologiei și fundamentală pentru orice abordare a culturii, în speță a culturii proprii.

Ultima apariție (numărul 3, 1998), dedicată Școlii sociologice de la București, este fastuoasă și se cere mângâiată cu ochii și cu vârful degetelor înainte de a fi citită. Însoțită de două suplimente, unul cuprinzând un text inedit al regretatului Ernest Bernea despre „moarte și înmormântare în Gorjul de nord”, iar celălalt dedicat lui Iosif Berman, cel care a fost Fotograful cu majusculă al echipelor Gusti, revista a găsit și de data aceasta cea „bună distanță” care o recomandă de la prima apariție. O bună distanță, în primul rând, prin jocul subtil al textului și al imaginii, al scriiturii academice și al oralității așezate în text. O bună distanță apoi prin combinarea privirilor și a modurilor de a privi: Zoltan Rostas aruncă o privire asupra „imperului Gusti” din perspectiva oamenilor și nu a operelor, ilustrată apoi printr-o a doua intervenție ce cuprinde interviuri realizate între 1985 și 1987 cu membri ai școlii monografice; complementar, Paul Stahl evaluează performanțele acestei școli din perspectiva prezentului; acestei priviri mai degrabă interioare, îi răspunde „privirea îndepărtată” a lui Paul Nixon și cea „intermundă” a lui Ernő Gall; în moduri diferite, Vintilă Mihăilescu și Anca Manelescu pun problema modului de a privi tradiția în școala monografică, în speță la Henri H. Stahl și la Ernest Bernea; o altă analiză a „privirii” vine din partea lui Ioana Popescu și a lui Gabriel

Hanganu, analizele referindu-se de data aceasta la utilizarea fotografiei, respectiv a filmului în cercetarea etnografică din campaniile gustiene; în sfârșit, muzica este prezentă prin opera lui Constantin Brăiloiu, acest „structuralist *avant la lettre*”, cum a fost el considerat în mediile internaționale, privit de Speranța Rădulescu din perspectiva etnomuzicologiei contemporane. Ca într-o expoziție bine gândită, „obiectul Gusti” prinde astfel relief.

Nu putem încheia această extrem de sumară trecere în revistă fără a aminti documentul deosebit de istorie orală prezentat de Irina Nicolau, care, în introducerea sa, invocă cu un oftat implicit metoda autobiografică folosită pe la începutul secolului de Thomas și Znaniecki, care a făcut ca polonezii să dețină în prezent una dintre cele mai importante arhive de acest gen din Europa. Și *last but not least*, grupajul dedicat discursului muzeal, care pune alături modul de a privi al lui Anton Golopenția referitor la standul României la expoziția universală din 1937 și privirile actuale ale membrilor Muzeului Țăranului Român (Horia Bernea, Irina Nicolau, Adina Brădeanu și Mirela Ivanciu).

Și un mic detaliu: numărul se încheie cu o serie mică, dar atractivă, de sumare a unor mari reviste de antropologie din Europa: privirea asupra noastră nu-i împiedică pe realizatorii revistei să privească și spre lume...

După cum sugerează Irina Nicolau în prefața volumului, acesta este „un mic gest” adresat acelor oameni care au compus „Școala Gusti” și pentru care „timpul s-a oprit de două ori”: o dată la izbucnirea războiului și a doua oară acum, când „nu mai avem timp”. Cred că trebuie să ne găsim totuși timpul de a face măcar „un mic gest” de recunoștință pentru realizatorii acestui gest de cultură.

Vintilă Mihăilescu